

demOS

Jaargang 34
Maart 2018

ISSN 0169-1473

Een uitgave van het
Nederlands
Interdisciplinair
Demografisch
Instituut

Bulletin
over
Bevolking
en
Samenleving

3

NIDI

inhoud

- 1 Het leven van pensionado's in Italië
- 5 Komen en gaan in de grote stad
- 8 Hebben ouderen te veel politieke macht?

Foto: Jon Shave/Flickr

Het leven van pensionado's in Italië

TINEKE FOKKEMA

'Ik vertrek' doet het goed als televisieprogramma. Maar hoe vergaat het de groeiende groep senioren die met het pensioen in zicht Nederland geheel of gedeeltelijk achter zich laten? Recent NIDI-onderzoek naar Nederlandse 50-plussers die zich pendelend of permanent in de Italiaanse regio Le Marche hebben gevestigd, licht een tipje van de sluier op over regels, integratie, het thuisfront en de twijfels van het 'paradijs'.

Steeds meer Nederlanders vertrekken rond hun pensioen permanent of voor een deel van het jaar naar landen waar het klimaat prettiger is, de woonomgeving aangenamer of de kosten voor levensonderhoud lager. In 2016 verhuisden 6.281 in Nederland geboren 50-plussers naar het buitenland, dat is 55 procent meer dan 20 jaar geleden, zo blijkt uit cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek. De meesten blijven in Europa. Naast de buurlanden België en Duitsland zijn Frankrijk en Spanje vooral populair, met de Costa del Sol en de Provence als aansprekende voorbeelden van vestigingsregio's. Echter, in toenemende mate verleggen Nederlandse senioren de grenzen naar nieuwe, tot nu toe minder populaire en ontwikkelde gebieden. Le Marche, een regio in het midden van Italië aan de Adriatische Zee (zie kaart 1), is zo'n gebied.

In 2001 woonden er nog maar 58 Nederlandse 50-plussers in Le Marche, in 2011 is dit opgelopen tot 192; het werkelijke aantal Nederlandse senioren ligt aanzienlijk hoger wanneer de niet-geregistreerde Nederlanders (veelal tweede huisbezitters) daarbij worden opgeteld. Kijken we nog wat specifieker, dan is vooral het noordelijke deel van Le Marche, met name rond de plaatsen Arcevia en Pergola, favoriet onder Nederlanders (zie kaart 2).

Kaart 1. Positie van de regio Le Marche binnen Italië

Waarom hebben zij gekozen voor dit gebied? Hebben zij in het begin tegenslagen gekend? Hoe is het contact met de lokale gemeenschap en het thuisfront? En wat zijn hun toekomstplannen? Om antwoord te krijgen op deze en andere vragen zijn in 2015-2016 diepte-interviews gehouden met individuen en echtparen, waarvan 13 aldaar gevestigd en 14 in het bezit van een tweede huis. Deze interviews maken onderdeel uit van een groter internationaal onderzoek waarin zo-

Het platteland van Le Marche, Arcevia, foto: Giorgio Rodano/Flickr

wel het welbevinden van de huidige pensioenmigranten als het potentieel van Le Marche als vestigingsregio centraal staan. Daartoe zijn naast Nederlanders ook Duitse en Engelse pensioenmigranten en lokale mensen (burgemeesters, restauranthouders, winkeliers) geïnterviewd. Het NIDI werkt hierin samen met onderzoekers uit Italië en het Verenigd Koninkrijk. Er is gekozen voor Le Marche omdat er bij lokale overheden aldaar een grote behoefte bestaat om meer inzicht te krijgen in de plus- en minpunten van dit gebied voor pensioenmigratie.

Locatiekeuze

De keuze voor Italië was snel gemaakt: jarenlang hadden zij al een voorliefde voor Italië als vakantieland. Le Marche was niet hun eerste vakantiebestemming. Na stedentrips, vakanties in Toscane en Umbrië en op Sicilië, werd Le Marche bezocht en waren zij aangenaam verrast over dit stukje Italië. Belangrijke redenen om zich niet in Toscane, dé trekpleister in Italië voor pensioenmigranten, maar in Le Marche te vestigen waren: het afwisselende ongerepte landschap, geen massatoerisme, en de lagere woningprijzen. Een andere gemeenschappelijke deler is de relatief korte afstand tot Nederland: “Het is een kleine 1500 kilometer, je kan het in één keer rijden als het nodig is. [...] En mensen uit Nederland kunnen hier ook makkelijk naar toe komen”.

Verbouwing en regels

Le Marche is een sterk agrarisch gebied. Naast landbouwbedrijven telt het gebied talrijke kleine ambachtsbedrijfjes; de grotere fabrieken zijn in de loop der tijd verdwenen. Door een gebrek aan werkgelegenheid zijn veel bewoners weggetrokken naar de grotere steden buiten Le Marche, met als gevolg dat een groot aantal familiehuizen jarenlang leeg en in toenemende mate te koop is komen te staan. Dit betreft meestal karakteristieke boerderijen, bestaande uit stallen beneden en woonruimte boven.

De door de Nederlanders gekochte huizen waren dan ook meestal niet direct bewoonbaar. Er moest eerst grondig worden verbouwd en opgeknapt, maar daar draaide men de hand niet voor om. Velen hadden wel vaker met dit bijltje gehakt. Het “feestje van klussen” werd echter nogal eens verstoord door de slechte verstandhouding met de zogenoemde ‘geometra’, een overheidsfunctionaris die wij in Nederland niet kennen, maar die zich ergens situeert tussen architect en bouwkundige. Een geometra treedt op als tussenpersoon tussen de eigenaar, gemeente en aannemers, iemand die vooral plannen en tekeningen kan en moet opmaken voor kadastrale aanpassingen, bouwvergunningen en renovatiewerkzaamheden, deze ter goedkeuring indient bij de gemeente, en controleert of de werkzaamheden conform de plannen en vergunningen en met de juiste materialen zijn uitgevoerd. Pas daarna kan een bewoonbaarheidsverklaring bij de gemeente worden aangevraagd. Kortom, een goede (relatie met de) geometra is van groot belang aangezien hij de rechterhand is in het hele verbouwingsproces.

Dat de regels in Italië zo strikt, omvangrijk en bureaucratisch zijn, hadden velen niet van tevoren verwacht, waardoor de irritaties met de geome-

tra soms hoog opliepen. Dat geldt vooral voor de hardcore doe-het-zelvers en degenen die vroeger zelf een aannemersbedrijf hebben gerund. Vrijwel iedereen kon wel begrip opbrengen voor de vereiste maatregelen om de aardbevingsbestendigheid van de woning te garanderen. Zij wonen immers in de buurt van het gebied dat in 2016 nog is getroffen door zware aardbevingen, en het zou dus “niet het eerste zwembad zijn wat zo van de berg komt afglijden”. Ook zijn de meesten zonder al te veel morren akkoord gegaan met de regels ter waarborging van de authenticiteit van de woning. Meer weerstand was er tegen regels waarbij men zich sterk afvroeg of deze nog wel hun doel dienen of niet te ver doorschieten. Sommigen zijn tot een compromis gekomen of konden de regels met een handige truc omzeilen. Anderen hadden minder geluk: door het niet (willen) naleven van alle regels, zijn zij, soms jaren, getraineerd door bijvoorbeeld het niet afgeven van de noodzakelijke woonbaarheidsverklaring.

Niet op de lauweren rusten

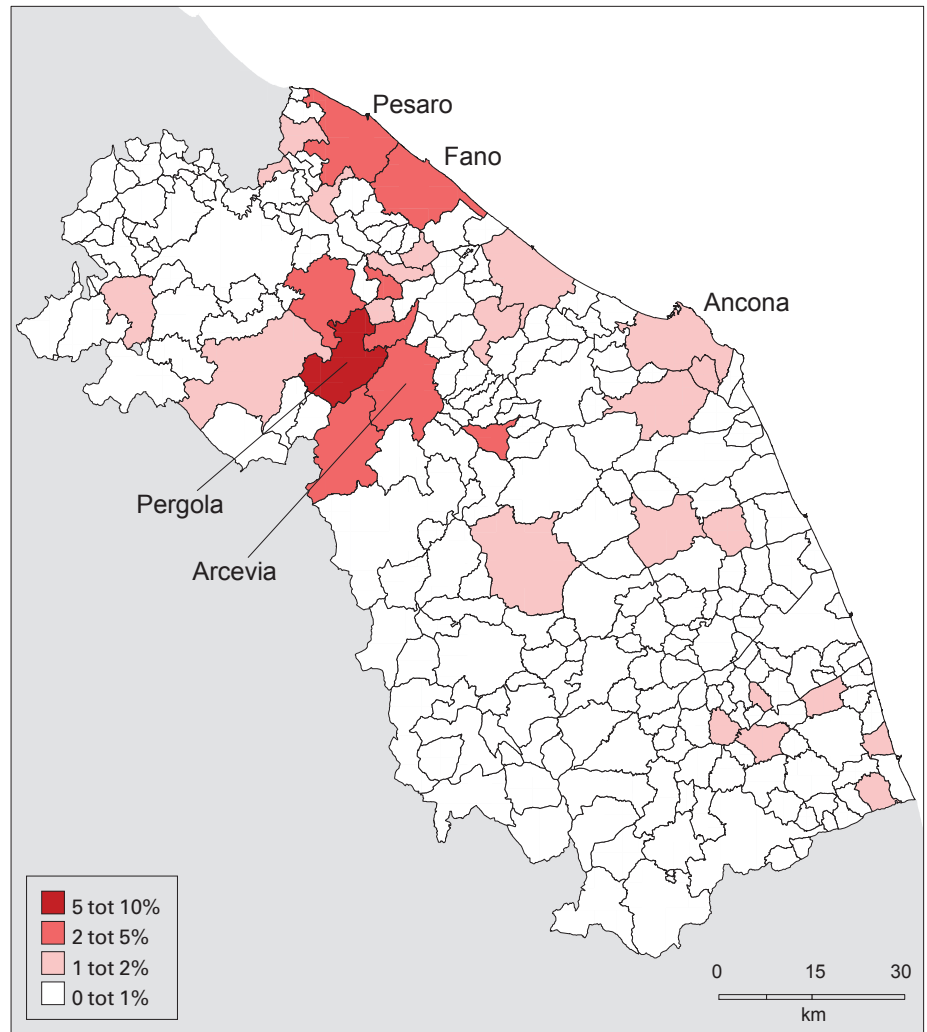
Een aantal van de geïnterviewden is naar Le Marche verhuisd om daar een bedrijfje, meestal een B&B, op te starten. Anderen waren dat in eerste instantie niet van plan, maar door de hoger dan verwachte verbouwings- en onderhoudskosten werden zij min of meer gedwongen om een deel van hun huis (onder ‘permanent’ gevestigden) of hun huis voor een deel van het jaar (onder tweede huisbezitters) te verhuren. Ook zonder bedrijf is men doorgaans nog volop actief in en rond het huis met binnen- en buitenklussen, het onderhouden van de (moes)tuin, repareren van de eigen weg naar het huis (vooral na regen), en het winterklaar maken van de woning (tweede huisbezitters). Men is daar soms zo druk mee, dat zij “nog geen tijd [hebben] gehad om de geplande uitstapjes te maken”.

Sociale integratie

De ‘permanent’ gevestigden hebben gemiddeld meer contact met hun Italiaanse buren en omwonenden dan de tweede huisbezitters. Maar ook voor hen is dit contact minder frequent en hecht dan men had verwacht, ondanks de taalcurssussen die zij, vooraf in Nederland en/of ter plaatse, hebben genoten. Het zware dialect is een belangrijk struikelblok en het is niet gemakkelijk om de harten te veroveren van de vrij stugge lokale boerenbevolking. De lokale bewoners zijn sterk familiegericht, brengen de zondagen door met hun kinderen en kleinkinderen, en nodigen andere mensen niet snel thuis uit. Het contact dat de Nederlanders met hen hebben is weliswaar goed, maar blijft veelal oppervlakkig door een gebrek aan gedeelde interesses, een andere levensstijl, en een verschillende achtergrond. Verder biedt Le Marche, met uitzondering van de jaarlijks terugkerende dorpsfeesten rond regionale specialiteiten en de kleine theaters, weinig sociaal en cultureel vertier waar men op een laagdrempelige manier met de lokale bevolking in contact kan komen. Een enkeling is lid van een kerkkoor of dansclub.

Wat het contact met landgenoten betreft, zijn de geïnterviewden in twee kampen te verdelen. Sommigen benadrukken dat zij “niet naar Italië

Kaart 2. Het aantal Nederlanders per vestigingsgemeente als percentage van het totale aantal Nederlanders in de regio Le Marche in Italië

Bron: ISTAT, Census 2011; Cartografie: Peter Ekamper/NIDI.

zijn gekomen om een bakkie te doen” en vermijden zoveel mogelijk contact met Nederlanders. Anderen hebben vrij regelmatig contact met Nederlanders en andere Europese buitenlanders. Niet omdat zij dat van tevoren hadden bedacht. Integendeel, zij waren steevast van plan om zich onder te dompelen in de lokale gemeenschap. Na verloop van tijd merkten zij dat het sluiten

Zicht op Palazzo di Arcevia, foto: Giorgio Rodano/Flickr

Senigallia in de buurt van Ancona, foto: Enrico Pighetti/Flickr

van vriendschappen met lokalen niet eenvoudig is en dat het toch wel prettig is om af en toe met gelijkgestemden en in je eigen taal te praten. Een deel van hen behoort tot 'de harde kern': zij ontmoeten elkaar wekelijks in een kroegje op de dag dat er markt is en/of zijn lid van een internationaal clubje (vooral vrouwen). Vaak is het contact met andere pensioenmigranten ook gewoon niet te vermijden: meer dan verwacht, en soms gewenst, wonen zij in elkaars buurt. Enkele geïnterviewden wonen zelfs in een straatje met uitsluitend buitenlanders, in de volksmond ook wel 'het Duitse straatje' genoemd. Deze hoge concentratie in een beperkt gebied heeft vooral te maken met de twee meest actieve makelaars op de Nederlandse kopersmarkt: een Nederlandse die jaarlijks te vinden was op de Second Home beurs en een Italiaanse die met een Nederlandse was getrouwd en bevriend met een van de eerste Nederlandse pioniers. Beiden probeerden het bezichtigen van huizen te beperken tot binnen een straal van een paar kilometer.

Contact met het thuisfront

Vrijwel dagelijks heeft men contact met dierbaren in Nederland. Velen merken op dat contact met het thuisfront een stuk eenvoudiger, én goedkoper is geworden met de komst van media zoals Skype, Whatsapp en Facebook. Een enkeling woont op een heuvel of in een dal waar de internetverbinding of -snelheid niet optimaal is.

Familie en vrienden komen vaker bij hen op visite dan omgekeerd. Voor de 'permanent' gevestigden is een bezoek aan Nederland veelal een race tegen de klok om iedereen te bezoeken, vooral voor degenen die een B&B runnen. Bovendien hebben zij hier meestal geen eigen huis meer en voelen zij zich niet altijd op hun gemak om bij iemand te logeren. Maar bezoek van familie en vrienden in Italië levert ook ongemakkelijke situaties op; het oeroude gezegde "Bezoek en vis blijven drie dagen fris" werd door velen uitgesproken. Sommige logees verwachten geïntertaint te worden, hebben geen eigen auto, zijn niet mobiel of komen onverwachts langs. Gege-

ven de hoge stook-, benzine- en andere kosten, vindt men het weliswaar redelijk dat logees hieraan meebetalen, maar niet iedereen durft daar (altijd) om te vragen. De geïnterviewden hebben ook behoefte aan privacy. Sommigen hebben daartoe een inpandige woonruimte met eigen ingang of een apart huisje op hun domein laten bouwen. Overigens niet altijd met het gewenste resultaat, zoals blijkt uit de anekdote van een gepensioneerd echtpaar dat de ouders van de vrouw (56 jaar) op bezoek kreeg. Op de eerste ochtend van hun verblijf staan haar ouders op de stoep van de hoofdwoning en zij vertelt: "Mijn vader met zijn armen vol met brood, toast, thee en met weet ik veel wat, allemaal dingen die zij in het keukentje in het appartementje hadden aangetroffen. 'We ontbijten toch niet afzonderlijk?!' riep mijn moeder uit. Ik zag de paniek in haar ogen toen zij erachter kwam dat je daar kon koken".

Toekomstplannen

Hoewel de 'permanent' gevestigden naar volle tevredenheid in Le Marche wonen, is vrijwel iedereen van plan om ooit terug te keren naar Nederland. Men realiseert zich dat Le Marche niet de meest geschikte plek is wanneer men te maken krijgt met ernstige mobiliteits- en gezondheidsproblemen ("Als je fysiek beperkt bent, dan is dit gewoon een lastig land"). Gegeven het heuvelachtig gebied en gebrek aan voorzieningen dichtbij huis, is een auto onmisbaar. Verder weet men van horen zeggen of uit eigen ervaring dat de gezondheidszorg in Italië vooral gericht is op 'cure' (op genezing gerichte zorg), minder op 'care' (verzorging en begeleiding).

Geen van de tweede huisbezitters heeft de intentie om zich 'permanent' in Le Marche te vestigen. Zij vinden Le Marche een perfecte uitvalsbasis voor enkele weken of maanden per jaar, om van de natuur te genieten en even weg te zijn uit de hectiek van alledag, maar willen hun sociaal en maatschappelijk leven in Nederland voor geen goud opgeven. Sommigen verwachten wel dat zij na pensionering vaker en langer in Le Marche zullen zijn, maar dan wel in het voor- en najaar: de zomermaanden vinden zij te warm, de wintermaanden te koud.

Beide groepen beseffen dat het niet eenvoudig zal zijn om ooit hun huis, en eventueel hun bedrijf, in Le Marche voor een goede prijs te verkopen. Zoals hierboven vermeld, is het woningaanbod groot door de vele leegstaande huizen. Verder telt Le Marche al veel B&B 's, agriturismo's en andere kleinschalige accommodaties in verhouding tot het aantal toeristen in het hoogseizoen. B&B-eigenaren met initiatieven om meer toeristen te trekken, ervaren weinig steun van de lokale overheid. Om de situatie van 'trapped in paradise' voor te zijn, zullen enkelen dan ook niet twijfelen om nu al het huis te verkopen: "Als er morgen een rijke Rus komt en zegt: 'Ik bied 1,5 miljoen', dan zal ik daar wel over nadenken. Dat is wel mijn pensioen. En wie garandeert mij dat er overmorgen weer een Rus komt?"

Tineke Fokkema, NIDI, e-mail: fokkema@nidi.nl

Komen en gaan in de grote stad

NICOLE VAN DER GAAG, JOOP DE BEER & PETER EKAMPER

De afgelopen jaren zijn de grote steden flink gegroeid en de verwachting is dat dit ook de komende jaren zal doorgaan. Wie er komen en gaan heeft grote invloed op de bevolking van de stad. Wat zou er gebeuren als niemand zich meer in de stad zou vestigen? Of niemand meer zou vertrekken?

Als de tendens van jongeren om naar de grote stad te verhuizen zich onverminderd voort zal zetten, of als gezinnen meer dan vroeger in de grote stad willen blijven wonen, zal de bevolking in de vier grote steden flink blijven groeien. Meer instroom van jongeren leidt tot een (nog) jongere bevolking met een groter aandeel eenpersoonshuishoudens, terwijl minder vertrek van gezinnen tot een groei zal leiden van het aantal kinderen en mensen van middelbare leeftijd, wat samengaat met een toenemende behoefte aan gezinswoningen. Ook als vestiging van jongeren en vertrek van gezinnen elkaar qua aantallen compenseren, kunnen de aantallen dus niet zomaar tegen elkaar worden weggestreept. Het maakt namelijk nogal wat uit voor de leeftijdsopbouw van de bevolking. Wij laten zien hoe verschillend vestiging en vertrek kunnen uitpakken op de toekomstige samenstelling van de grootstedelijke bevolking en de daarmee samenhangende huishoudensontwikkeling in de vier grote steden (Amsterdam, Den Haag, Rotterdam en Utrecht).

Drie scenario's

Het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) en het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) verwachten in hun regionale bevolkings- en huishoudensprognose (de zogenoemde Pearlprognose) voor de periode 2015-2040 voor de vier grote steden gezamenlijk een groei van de bevolking van 2,3 naar 2,8 miljoen (een groei van 23 procent tegen 5 procent voor de rest van Nederland). Die forse groei kent twee oorzaken. Het aantal geboorten is hoger dan het aantal overledenen en het aantal vestigers is groter dan het aantal vertrekkers. Die oorzaken hebben verschillende effecten, niet alleen op de bevolkingsgroei, maar ook op de leeftijdsamenstelling en het aantal huishoudens. Om de afzonderlijke effecten in kaart te brengen, hebben we drie extreme scenario's doorgerekend (zie kader op blz. 7). In het eerste scenario hebben we berekend hoe de grootstedelijke bevolking zich de komende decennia zou ontwikkelen als er niemand meer naar de stad toe verhuist en er ook niemand meer vertrekt. De bevolkingsomvang verandert dan alleen door geboorte en sterfte en de leeftijdsamenstelling verandert doordat iedereen elk jaar ouder wordt. Het tweede scenario laat zien wat er gebeurt als er wel jaarlijks mensen naar de stad komen om zich daar te vestigen, maar mensen

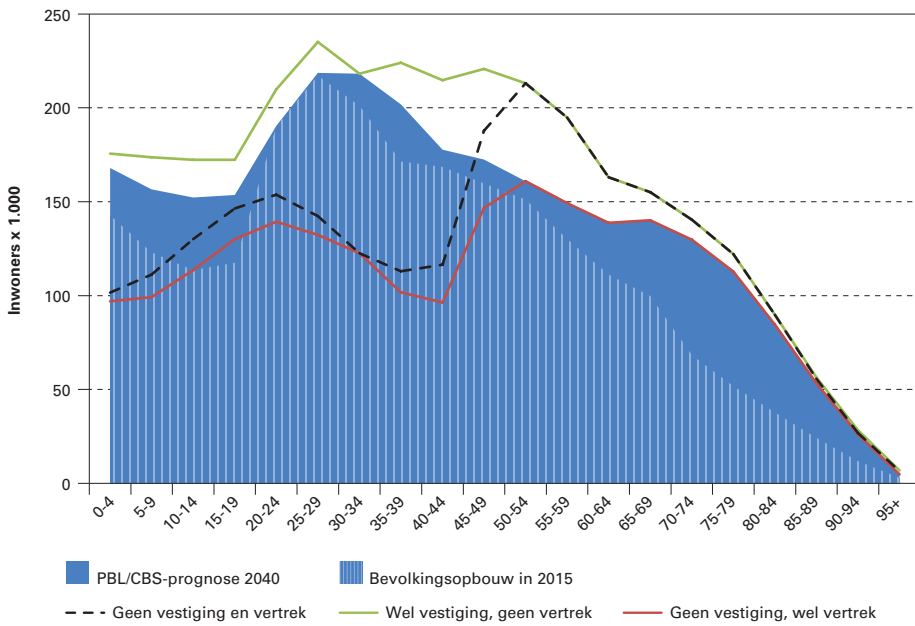
Foto: Bas Bogers/Flickr

niet meer uit de stad zouden vertrekken. Als we dit scenario vergelijken met het eerste, zien we wat het effect van vestiging is. Het derde scenario berekent wat er gebeurt als er geen nieuwe inwoners naar de stad komen, maar mensen wel uit de stad vertrekken. Het verschil tussen dit scenario en het eerste scenario laat het effect van vertrek zien. De berekeningen van de scenario's in dit artikel zijn gebaseerd op het saldo van vestiging en vertrek per leeftijdsgroep. In het eerste scenario bijvoorbeeld veronderstellen we niet dat helemaal niemand meer naar de stad komt en niemand meer de stad verlaat, maar dat in elke leeftijdsgroep het aantal mensen dat zich in de stad vestigt precies gelijk is aan het aantal mensen van dezelfde leeftijd dat vertrekt. In dat geval verandert dus noch de bevolkingsomvang noch de leeftijdsamenstelling als gevolg van vestiging en vertrek.

Als niemand komt of gaat

Zelfs als niemand zich meer in de grote steden zou vestigen, zou de bevolking toch blijven

Figuur 1. Het effect van wel of geen vestiging en vertrek op de bevolkingsomvang en leeftijdsopbouw in de vier grote steden in 2040 volgens drie scenario's

Bron: PBL/CBS (data); NIDI (berekeningen en figuur).

groeien. Als de bevolking in de vier grote steden alleen zou veranderen door geboorte en sterfte, zou de grootstedelijke bevolking tussen 2015 en 2040 toenemen met ongeveer 10 procent. Maar dan zien we wel een enorme verschuiving van het leeftijds patroon in de grote steden: veel minder jongeren en meer ouderen (figuur 1). Doordat er geen jongeren naar de grote stad komen en er geen gezinnen vertrekken, zal het aandeel 60-plussers toenemen van 18 procent in 2015 naar 30 procent in 2040. Het aantal huishoudens van vooral 20-ers en 30-ers zal drastisch afnemen, niet doordat mensen vertrekken maar doordat ze ouder worden. Hierdoor gaat ook het totale aantal huishoudens toenemen, met 10 procent. De toename betreft vooral gezinshuishoudens en huishoudens van ouderen. Daarnaast zal er ook binnen de bestaande huishoudens een duidelijke verschuiving optreden, waarbij vooral

eenpersoonshuishoudens van jongeren plaats zullen maken voor die van ouderen. Dus ook als er een einde zou komen aan de trek naar de grote steden, zal de vraag naar woningen toenemen en veranderen. Alleen als er een substantieel deel van de inwoners vertrekt, zou de huidige woningvoorraad voldoen.

Als iedereen in de stad blijft wonen

Gaat de grootstedelijke bevolking de komende decennia niet alleen verder groeien door natuurlijke aanwas (het saldo van geboorte en sterfte), maar ook door vestiging van binnen- en buitenlandse migranten zonder dat er iemand uit de steden vertrekt, dan zal het aantal inwoners enorm sterk toenemen, met bijna 40 procent. Naast de daadwerkelijke vestigers zelf, zal ook het aantal geboorten nog verder toenemen doordat ook de nieuwe inwoners kinderen zullen krijgen. Aangezien vooral jongeren en jongvolwassenen naar de stad zullen trekken, heeft dit scenario een dempend effect op de vergrijzing. Omdat er echter ook niemand vertrekt, zal ook in dit scenario het aandeel 60-plussers toenemen, zij het minder dan in het natuurlijke aanwascenario (verwacht aandeel van 24 procent in 2040). Het aantal huishoudens zal fors toenemen, maar minder hard dan de bevolking omdat dit relatief veel meerpersoonshuishoudens betreft (35 procent). Niettemin zal de vraag naar woningen enorm sterk toenemen. Dus als iedereen die naar de grote stad verhuist er ook zou willen blijven wonen, zou dat tot een explosieve stijging van de vraag naar woningen leiden.

Als niemand meer naar de stad verhuist

Komen er geen nieuwe inwoners meer naar de grote steden, maar vertrekt wel een deel van de huidige bewoners, dan gaat de grootstedelijke bevolking tot 2040 met 5 procent krimpen. In dit geval zal het aantal inwoners niet alleen afnemen doordat er mensen vertrekken, maar ook doordat er minder kinderen worden geboren. De

Foto: Bert Kaufmann/Flickr

bevolking wordt dan niet alleen kleiner, maar ook grijzer. Doordat er meer volwassenen en kinderen vertrekken dan ouderen stijgt het aandeel 60-plussers tot 32 procent. Terwijl het aantal huishoudens van ouderen nog fors zal groeien, zal het aantal huishoudens van jongeren en jongvolwassenen sterk dalen, waardoor het totaal aantal huishoudens in 2040 met 4 procent zal zijn afgenomen. Dus alleen als er zich geen nieuwe inwoners in de grote steden vestigen, maar er wel mensen vertrekken, neemt de vraag naar woningen af. Dat betekent niet dat de samenstelling van de huidige woningvoorraad voldoet. De woonwensen van ouderen zijn immers anders dan die van jongeren.

Als mensen komen en gaan

Volgens de Pearl-prognose zal het aantal huishoudens in de vier grote steden tot 2040 met 18 procent toenemen. De vraag naar woningen zal dus fors stijgen. De belangrijkste oorzaak van de groei is niet dat er steeds meer jonge mensen naar de stad verhuizen, maar dat veel mensen in de stad blijven wonen, waardoor de bevolking vergrijsd. De netto groei van het aantal huishoudens bestaat vrijwel uitsluitend uit huishoudens van 60-plussers (figuur 2). Het aantal huishoudens met een hoofdbewoner van onder de zestig verandert niet veel: een lichte daling van huishoudens van jongeren wordt gecompenseerd door een lichte stijging van huishoudens van mensen tussen de 30 en 60.

Tot besluit

Het algemene beeld is dat de grote steden groeien door instroom van jongeren, in veel gevallen vanwege studie en werk, en dat een deel van hen later weer vertrekt in de gezinsfase, vooral vanwege voorkeur voor een andere woonomgeving. Toch komt de grootstedelijke groei van het aantal huishoudens niet zozeer van de jongeren, maar juist van de ouderen. Waar de jongeren na verloop van tijd vaak weer vertrekken blijven de ouderen massaal in de stad wonen. Ouderen verhuizen niet vaak en zeker niet naar een andere gemeente dan waar ze wonen. Natuurlijk is de trek naar de grote steden, en het vertrek eruit, niet alleen afhankelijk van de woonvoorkeuren van mensen, maar ook van het aanbod op de woningmarkt. Zouden er nog meer jongeren naar de grote steden komen als er meer betaalbare woningen waren en zouden er minder gezinnen vertrekken als er een beter passend aanbod in de stad is? Dit is mogelijk maar geenszins zeker. Recent onderzoek in verschillende steden laat zien dat het vooral de hoogopgeleide jongeren zijn die grootstedelijk willen wonen, maar dat voor de rest vooral de nabijheid en bereikbaarheid van de stad van belang zijn. Maar woon je nog steeds in de grote stad tegen de tijd dat je de 60 passeert? Dan is de kans groot dat je blijft zitten waar je zit.

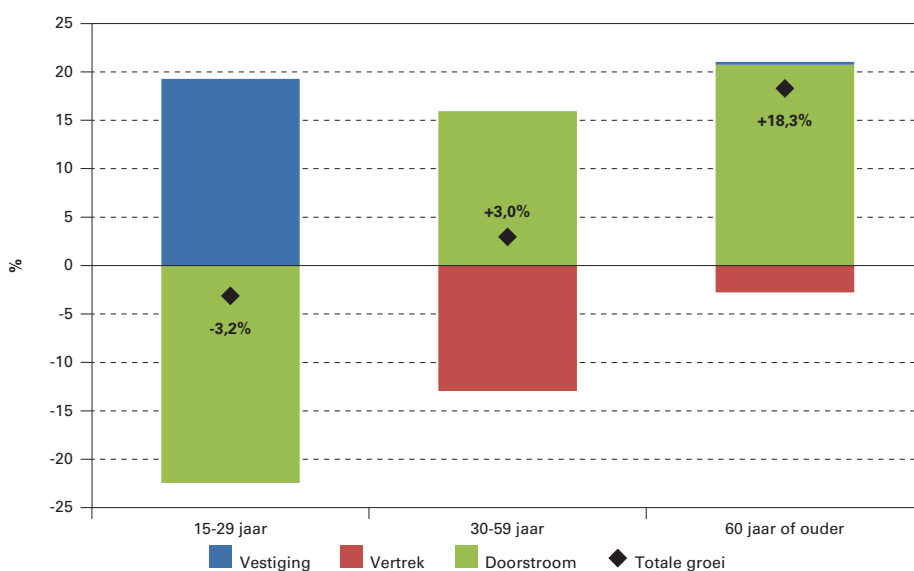
Dit onderzoek is gefinancierd door het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

Nicole van der Gaag, NIDI, e-mail: gaag@nidi.nl

Joop de Beer, NIDI, e-mail: beer@nidi.nl

Peter Ekamper, NIDI, e-mail: ekamper@nidi.nl

Figuur 2. Percentage verandering in het aantal huishoudens in de vier grote steden per leeftijdsgroep, 2015-2040

* Vestiging = nieuwe huishoudens door vestiging vanuit elders; vertrek = verdwijnen van huishoudens door vertrek naar elders; doorstroom = groei en afname van huishoudens door samenwonen, uit elkaar gaan, verandering van leeftijdsgroep etc.

Bron: PBL/CBS (data); NIDI (berekeningen en figuur).

LITERATUUR:

- Gaag, N. van der, J. de Beer en P. Ekamper (2017), De invloed van vestiging en vertrek op de groei van het aantal huishoudens. NIDI Working Paper no. 2017/03. Den Haag: NIDI.
- Kooiman, N., A. de Jong, C. Huisman, C. van Duin en L. Stoeldraijer (2016), PBL/CBS Regionale bevolkings- en Huishoudensprognose 2016-2040: sterke regionale verschillen. *CBS Bevolkingstrends*, (8): pp. 1-41.
- Zeeuw, F. de en R. Drost (2016), Hoogopgeleide jongeren willen grootstedelijk wonen, de rest niet. Bron: www.woningmarkt.nl

TOELICHTING BIJ DE DRIE SCENARIO'S

Het uitgangspunt voor de drie scenario's is de regionale bevolkings- en huishoudensprognose voor de periode 2015-2040 voor alle gemeenten in Nederland die het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) en het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) in september 2016 hebben uitgebracht (de Pearl-prognose). Om de afzonderlijke effecten van vestiging en vertrek op de voorspelde bevolkingsgroei en het daarmee samenhangend aantal huishoudens te berekenen, hebben we drie varianten op de Pearl-prognose berekend waarbij we telkens de invloed van één van de groeicomponenten (de natuurlijke aanwas, ofwel het verschil tussen geboorte en sterfte, de netto vestiging en het netto vertrek) hebben doorgerekend. De scenario's zijn dus op dezelfde veronderstellingen over geboorte, sterfte, vestiging en vertrek gebaseerd als de Pearl-prognose. In tegenstelling tot de Pearl-prognose wordt echter niet gelijktijdig gekeken naar het effect van geboorte, sterfte, vestiging en vertrek, maar uitsluitend naar het effect van geboorte en sterfte (scenario 1), het effect van netto vestiging (scenario 2) of het effect van netto vertrek (scenario 3).

Hebben ouderen te veel politieke macht?

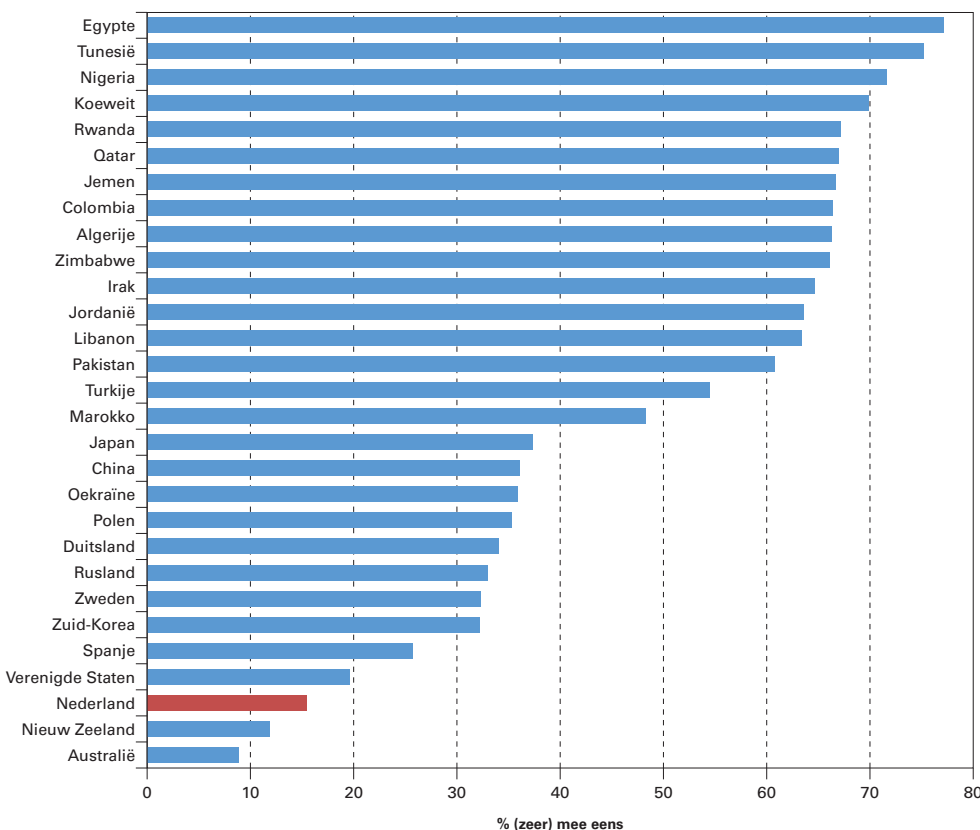
In Nederland wordt vaak geklaagd dat ouderen en dan vooral babyboomers te veel macht hebben, maar hoe laat die macht zich vergelijken als we over de grens kijken?

Hebben ouderen niet te veel macht? Het is een vaak geopperde vraag wanneer ouderen uit de wind worden gehouden bij de verdeling van publieke middelen of wanneer hun positie op de arbeidsmarkt wordt beschermd. Sommigen spreken zelfs over een gerontocratie, een groeiende groep ouderen die de pensioenlast van de vergrijzing kunnen afwentelen op jongeren. Ouderen hebben in Nederland een eigen politieke partij – 50PLUS – en een belangenorganisatie – ANBO – terwijl jongeren er wat bekaaid afkomen. Zij mogen vaak in de jongerenafdeling van een politieke partij oefenen voor het grote werk. Daarnaast hebben de vertegenwoordigers van werknemers – de vakbonden – de schijn tegen dat ze meer aandacht voor de oudere werknemers hebben. Vakbonden kennen immers een sterk verouderde achterban die niet echt een afspiegeling is van de leeftijdsverdeling op de arbeidsmarkt. En bestuurders in raden van bestuur of raden van toezicht zijn ook vaak oud en grijs. Voor een deel is dat ook logisch omdat het vaak om posities gaat die men pas bereikt na het opdoen van kennis en ervaring. Maar er zijn ook tegengeluiden. Te-

genover de klacht dat ouderen te veel macht hebben hoor je ook het tegenovergestelde: ‘de’ ouderen worden ‘gepakt’ bij de hervorming van het pensioenstelsel, bij de financiering van de zorg, als ze hun hypotheek aflossen, en bovendien worden zij bovenmatig gediscrimineerd op de arbeidsmarkt.

Maar hoe denken Nederlanders over de (veronderstelde) politieke macht van ouderen en hoe verhoudt die macht zich ten aanzien van ouderen in andere landen? In de World Values Survey – een wereldwijde studie naar veranderende waarden en hun invloed op de maatschappij – zijn in 2012 een aantal vragen gesteld over de macht en status van ouderen. De meest relevant vraag is de directe stelling “Ouderen hebben te veel politieke invloed” waarop respondenten konden reageren. In Nederland is 15 procent van de bevolking het (zeer) eens met deze stelling. Gegeven de ophef over de macht van ouderen valt dit cijfer mee. Die indruk wordt nog eens versterkt als we over de grens kijken. De figuur brengt in kaart hoe inwoners in heel diverse landen over de macht van ouderen denken.

Mening van de bevolking over de stelling "Ouderen hebben te veel politieke macht" (percentage (zeer) mee eens) in 2012 in aantal geselecteerde landen

Bron: WVS, 2012.

DEMOS verschijnt 10 x per jaar en wil de kennis en meningsvorming over bevolkingsvraagstukken bevorderen.

Gehele of gedeeltelijke overname van artikelen met bronvermelding wordt op prijs gesteld. Graag ontvangt de redactie een bewijsexemplaar. De personen op de foto's komen niet in de tekst voor en hebben geen relatie met hetgeen in de tekst wordt beschreven.

Het NIDI is een instituut van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen en is geaffilieerd met de Rijksuniversiteit Groningen. Het NIDI houdt zich bezig met onderzoek naar bevolkingsvraagstukken.

colofon

DEMOS	is een uitgave van het Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut (NIDI).
Redactie	Harry van Dalen, hoofdredacteur Nico van Nimwegen, redacteur Peter Ekamper, (web)redacteur Jaap Oude Mulders, redacteur Fanny Janssen (RUG), redacteur
Adres	NIDI/DEMOS Postbus 11650 2502 AR 's-Gravenhage
Telefoon	(070) 356 52 00
E-mail	demos@nidi.nl
Internet	demos.nidi.nl / www.nidi.nl
Abonnementen	gratis
Druk	Koninklijke Van der Most
Opmaak	www.up-score.nl

Voorals inwoners van landen in Azië, het Midden-Oosten en Afrika zijn zeer stellig dat ouderen te veel macht hebben. Dat is ook wel begrijpelijk als je naar de politieke leiders kijkt van de landen in de bovenste helft van de figuur: die zijn vaak oud tot zeer oud en ze blijven vaak lang op hun post. Zo is de huidige president van Tunesië 91 jaar, werd president Mubarak van Egypte in januari 2011 afgezet op 73-jarige leeftijd nadat hij bijna 30 jaar als president had gediend, terwijl de in 2017 ‘teruggetreden’ president Robert Mugabe van Zimbabwe ook al weer 93 was na een regeerperiode van 37 jaar. Een slimmerik zal opmerken dat grijsaards aan de top ook in het westen voorkomen. Koningin Elizabeth van Groot-Brittannië is immers met haar 93 jaar een van de oudste staatshoofden in de wereld. En technisch gezien is zij ook het staatshoofd van Australië, het laatste land op onze lijst. Maar blijkbaar hebben Australiërs wel door dat de echte macht niet bij de monarchie ligt.

Harry van Dalen, NIDI, e-mail: dalen@nidi.nl